

**ОСНОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНОЇ
КУЛЬТУРИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ**

Статтю присвячено загальній характеристиці мовної культури державних службовців. Проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює питання мови державних службовців на законодавчому рівні. Розглянуто типові орфоепічні, орфографічні, акцентологічні, словотвірні, морфологічні, лексичні та синтаксичні помилки в мовленні державних службовців під час виконання ними професійних обов'язків. Зроблено узагальнення щодо напрямів розв'язання проблем культури мовлення державних службовців.

Ключові слова: мовна культура, державні службовці, державна установа, спілкування, помилки.

Статья освещает общую характеристику языковой культуры государственных служащих. Проанализирована нормативно-правовая база, регулирующая вопросы языка государственных служащих на законодательном уровне. Рассмотрены типичные орфоэтические, орфографические, акцентологические, словообразовательные, морфологические, лексические и синтаксические ошибки в речи государственных служащих при исполнении ими профессиональных обязанностей. Обобщены направления решения проблем культуры речи государственных служащих.

Ключевые слова: языковая культура, государственные служащие, государственное учреждение, общение, ошибки.

The article deals with general characteristic of linguistic culture of civil servants in Ukraine as Ukrainian integration into European Union, globalization processes demand the necessity of highly-qualified state servants.

It has been determined that violation of language and communication norms by civil servants can cause misunderstanding and have negative impact on both their personal reputation and reputation of official institution they work for. It has been established that Public Service Act of Ukraine, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On language test of persons applying for public service», Ukrainian Language Standard are main statutory acts regulating linguistic culture of civil servants legislatively. Ukrainian Language Standard is considered to have combined European experience regarding regulation of civil servants linguistic culture which is an important part of state policy. This experience obliges that civil servants use national language during their professional duties fulfillment as Ukrainian language is proclaimed to be national language which must be used by public institutions and

correspondingly by civil servants. It has been found that respect of national symbols, state history, human rights and freedoms by civil servants includes national language.

The combination of Ukrainian and Russian languages in the speech of civil servants has been defined to lead to literary language norms violation. Such typical speech errors as orthoepical, spelling, accentual, word-building, morphological, lexical, syntactical and stylistic ones have been analyzed by comparing public servants speaking with active norms of Ukrainian language.

The approach regarding the processes of civil servants linguistic culture improvement has been formed on the ground of material used.

Key words: linguistic culture, civil servants, official institution, communication, mistakes.

Сучасні інтеграційні процеси в Україні, її входження до системи міжнародних економічних, політичних та культурних зв'язків потребують висококваліфікованих державних управлінців. Діяльність державного службовця передбачає не лише професійне виконання його обов'язків, а й широку загальну освіту, що пов'язана з усним і писемним спілкуванням та мовленнєвою практикою, точним вираженням понять і категорій у різних сферах державного управління, оскільки під час виконання своїх службових обов'язків державний службовець має різні комунікативні ролі: веде ділове листування, складає проекти законів, постанов, договори й угоди, спілкується зі своїми колегами та громадянами. Недотримання й порушення державним службовцем мовних норм може викликати непорозуміння та негативно впливати на його імідж. Водночас уміння правильно, ясно й чітко висловити свої думки літературною мовою, володіння мистецтвом публічної мови сприяють його професійному й особистісному становленню.

Мовну культуру державних службовців наразі активно досліджують, на особливу увагу заслуговують праці В. Князева [1], Н. Нижник [4], І. Плотницької [5], П. Редіна [8], які наголошують на важливості культури мовлення для фахівця будь-якого профілю, та Н. Крилової [3], яка зробила свій внесок у дослідження культури ділового спілкування.

Актуальність теми статті визначає недостатнє опрацювання проблеми культури мовлення у сфері державного управління, недослідженість причин низької комунікативної компетенції, що

подекуди демонструють окремі державні службовці. У сучасних умовах реформування українського суспільства проблема підвищення мовної культури державних службовців є актуальним завданням сьогодення, адже рівень культури мови впливає не лише на особистий імідж державного службовця, а й на установу, у якій він працює.

У статті ми поставили за мету проаналізувати культуру мови державних службовців та обґрунтувати шляхи її подальшого вдосконалення.

Стаття 8 Закону України «Про державну службу» визначає як обов'язок державного службовця використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінації державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації, дотримуватися правил етичної поведінки і високої культури спілкування [6], для якої характерна нормативність, що визначає, у який спосіб мають спілкуватися люди в конкретній ситуації та завдяки якій можна уникнути багатьох проблем.

На виконання Закону України «Про державну службу» Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 № 301 «Про організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо володіння державною мовою» [7] затверджено Порядок атестації таких осіб.

Зміст вимог щодо вільного володіння українською мовою як державною для осіб, які претендують на посади державної служби, докладніше визначено в Стандарті української мови для державних службовців, створення якого є наслідком узагальнення досвіду діяльності державної служби в Україні, демократичних країнах Європи та світу, у яких мовне питання є невід'ємним складником державної політики. Цей досвід засвідчує потребу використання працівником державної інституції державної мови для виконання посадових обов'язків і розвитку його мовної особистості. Повага державного службовця до символів держави, якій він служить, до її історії, громадянських прав і свобод людини беззаперечно поширюється на державну мову.

Статус української мови як державної в багатоетнічному

суспільстві передбачає її функціонування в усіх сферах державної політики України. Це зумовлює ефективне впровадження Стандарту й неухильне його дотримання посадовими особами в їхній службовій діяльності.

Належний рівень фахової компетентності державного службовця можливий лише за наявності в нього відповідних мовної і комунікативної компетентностей, що полягають передусім у вільному володінні державною мовою.

Державний службовець, який вільно володіє державною мовою, повинен добре розуміти її структуру, знати особливості словникового складу та граматичної будови, правила написання слів та їх використання в різних функціональних стилях, зокрема в офіційно-діловому. Змістом мовної компетентності державного службовця є знання про функціонування й системну організацію української мови на рівнях лексики, граматики, фонетики і фонології, орфографії, орфоєпії, пунктуації [9].

Аналізуючи культуру мови державних службовців, не можна не погодитися з думкою О. Козієвської, що внаслідок негативної взаємодії української й російської мов державні службовці нерідко порушують норми сучасної літературної мови. З огляду на це одним з найважливіших аспектів розроблення загальної проблематики культури української мови в нашій державі є аналіз помилок, що трапляються в процесі мовленнєвої діяльності [2, с. 7].

Аналіз фактичного матеріалу (Конституції України, стенограми пленарних засідань Верховної Ради України, Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки, Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин) дає змогу згрупувати помилки в мовленні державних службовців у такий спосіб:

1. Орфоєпічні й акцентологічні помилки, пов'язані з порушенням норм вимови (наприклад, [сеенге] замість [есенге], *проблема* замість *проблема*, *ч`астина* з пом'якшеним [ч] замість твердого), наголосу (наприклад, *випадок* замість *випадок*, *середина* замість *середина*), законів милозвучності (*в цьому разі у*

місті виникають певні питання щодо фінансування видатків по аеропорту) (4).

2. Словотвірні, пов'язані з порушенням словотвірних норм: *непланована нарада* замість *незапланована нарада*, *солідаризуватися* замість *ставати солідарним*, *приналежність* до етнічної групи замість *належність* до етнічної групи (5).

3. Морфологічні, пов'язані з ненормативним утворенням слів у процесі їх змінювання. Наприклад, форма *чинності* у складі сталого сполучення слів *набирати чинності* (потрібно *набирати чинність*) (2); неправильне поєднання форм у процесі творення ступенів порівняння прикметників (*більш точніше*, *найбільш видатніший*) (2).

Значна кількість помилок у мовленні державних службовців пов'язана з відмінюванням числівників. На відміну від російської мови, в українській мові в числівниках на *-десять* перша частина не змінюється (наприклад, *попереднім скликанням облради було прийнято рішення збільшити депутатський корпус з шестидесяти восьми до ста п'ятдесяти депутатів* замість *попереднім скликанням облради було прийнято рішення збільшити депутатський корпус з шістдесяти восьми до ста п'ятдесяти депутатів*). Також нерідко порушують правило, за яким у складених порядкових числівниках змінюється лише остання частина. Тому, замість *голодомор тисячу дев'ятсот тридцять другого – тридцять третього років...*, *10 місяців двох тисяч шостого року* потрібно вживати *голодомор тисяча дев'ятсот тридцять другого – тридцять третього років...*, *10 місяців дві тисячі шостого року* (3).

У процесі мовлення постає багато помилок, що пов'язані з використанням сталих сполучень слів, до складу яких входять прийменники. Доволі нерідко ті службовці, які спілкуються українською та російською мовами під час виступів і неофіційно, перекладають сталі словосполучення за російськими моделями: *ми його заслухали по питанням* замість *ми його заслухали з питань*, *обрати в секретаріат* замість *обрати до секретаріату*, *при необхідності* замість *у разі потреби*, *к нам поступають такі*

пропозиції замість до нас надходять такі пропозиції, в порядок денний включили замість до порядку денного внесли тощо (6).

4. Лексичні – використання слів у ненормативних значеннях, порушення лексичної сполучуваності, невиправдані повтори й тавтологія, використання російських за структурою слів, що вимовляють на український кшталт. Наприклад, уживання лексеми *благополуччя* замість *добробут*: *Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя (1).*

5. Синтаксичні – неправильна побудова сполучень слів, простих і складних речень. Розрізняють внутрішньомовні відхилення від норми, пов'язані з контамінацією засобів вираження синтаксичного значення в межах однієї мови (наприклад, у реченні «якщо протягом тридцяти календарних днів з дня подання законопроекту ... Верховна Рада України не прийме закон або *не відхилить поданий законопроект* більшістю від її конституційного складу» порушено правило керування дієслова, який у разі вживання з часткою *не* потребує після себе іменника в родовому відмінку – *не відхилить поданого законопроекту*), та відхилення, зумовлені міжмовною білінгвістичною інтерференцією (наприклад, уникнення конструкцій на *-но*, *-то*, які властиві саме офіційно-діловому стилю сучасної української літературної мови, підміна їх російськими відповідниками. Наприклад: *Цензура заборонена (1); На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом (1).*

6. Стилїстичні помилки, пов'язані з використанням мовних засобів, недоречних в офіційно-діловому стилі (розмовно-побутової лексики, жаргонізмів, вульгаризмів, нецензурної лексики тощо). Наприклад, уживання слів розмовного стилю в текстах інтерв'ю: *Ця стаття є тяжкою і громадяни отримають реальний строк позбавлення волі; Ми відчистимо наше місто від бандитської швали; Нашим пріоритетом є боротьба з негодяями (7).*

Оскільки одним зі складників загальної професійної

культури є високий рівень володіння мовою як засобом спілкування, удосконалення культури усного та писемного мовлення державних службовців постає однією з важливих умов підвищення їх професіоналізму для забезпечення практичної реалізації функцій української мови в державному управлінні. Цю проблему може вирішити цілеспрямоване вилучення русизмів, невиправданих кальок і запровадження до вжитку власне українських слів, а також наполеглива праця кожного державного службовця над удосконаленням індивідуального мовлення.

Бібліографічні посилання

1. **Князєв В. М.** Філософія державного управління, її сутність, особливості та проблемне поле досліджень [Електронний ресурс] // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2014. – № 1. – С. 5–10. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_1_3 (дата звернення : 10.11.2017).
2. **Козієвська О. І.** Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.03 «Державна служба». – Київ, 2003. – 20 с.
3. **Крилова Н. Б.** Формування культури майбутнього спеціаліста. – Москва : Высшая шк., 1990. – 142 с.
4. **Нижник Н. Р., Мосов С. П.** Державне управління в Україні: функція координування [Електронний ресурс] // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 6. – С. 111–116. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_6_24 (дата звернення : 10.11.2017).
5. **Плотницька І.М.** Теоретико-методологічні засади аналізу мовної політики в державному управлінні [Електронний ресурс] // Державне будівництво. – 2007. – № 1(1). – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_1%281%29_7 (дата звернення : 10.11.2017).
6. **Про державну службу:** Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII: [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon3.rada.gov>.

- ua/laws/show/889-19/page5 (дата звернення : 10.11.2017).
7. **Про** організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо володіння державною мовою: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 № 301 [Електронний ресурс]. – URL : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249955971> (дата звернення : 10.11.2017).
 8. **Редін П. О., Терещенко В. М.** Ділова українська мова в державному управлінні. – Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2012. – 232 с.
 9. **Стандарт** української мови для державних службовців [Електронний ресурс]. – URL : <http://nads.gov.ua/page/atestaciya-shchodo-vilnogo-volodinnya-derzhavnoyu-movoyu> (дата звернення : 10.11.2017).

Джерела фактичного матеріалу

1. **Конституція** України [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 11.02.2018).
2. **Стенограма** засідання Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки від 01.06.2016 [Електронний ресурс]. – URL: <http://kompek.rada.gov.ua/uploads/documents/29678.pdf> (дата звернення: 11.02.2018).
3. **Стенограма** засідання Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин від 17.06.2015 [Електронний ресурс]. – URL: <http://kompravlud.rada.gov.ua/uploads/documents/32816> (дата звернення: 11.02.2018).
4. **Стенограма** комітетських слухань на тему: «Проблеми малих міст при проведенні реформи місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації» від 22.05.2015 [Електронний ресурс]. – URL: <http://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/40933> (дата звернення: 10.02.2018).
5. **Стенограма** пленарного засідання Верховної ради України від 20.10.2006 [Електронний ресурс]. – URL:

static.rada.gov.ua/zakon/ sk15/2session/STENOGR/DOC/23.doc
(дата звернення: 10.02.2018).

6. **Стенограма** пленарного засідання Верховної Ради України від 31.05.2016 [Електронний ресурс]. – URL: <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6226.html> (дата звернення: 04.02.2018).
7. **Українські** чиновники будуть відповідати за матюки [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24764188.html> (дата звернення: 11.02.2018).

Рецензент: к. філол. н., доц. Крашеніннікова Т. В.